

III. HADİSÇİLER TOPLANTISI Gerede/BOLU

Her yıl farklı bir konunun tartışılması amacıyla gerçekleştirilen ve bu yıl 'Hadis İlminde Alan Sorunu' başlıklı konuyla üçüncüsü düzenlenen hadisçiler toplantısı 17-18 Temmuz 2004 tarihinde Gerede Avni Akyol Öğretmen Evi'nde yapıldı. Toplantı Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Mehmet Görmez'in açış konuşmasıyla başladı.

Doç. Dr. Mehmet Görmez doksan civarında genç hadis hocasının bir arada olduğu böyle bir toplantının yapılması sebebiyle Allah'a hamd ederek konuşmasına başladı. Hadis hocaları kadar alanlarında uzman diğer ilâhiyatçıları da kastederek, bu bolluğun şükrünün eda edilemediğine, Hz. Peygamber'den devralınan mânevî mirasın bütün yönleriyle topluma aksettirilemediğine esefle işaret etti.

Konuşmasında hadislerin anlaşılması, tatbiki ve toplumu aydınlatması yönündeki çabaların önemine işaret eden Görmez, Cumhuriyet Türkiye'sinde ilk hocaların çoğunlukla problemler üzerinde yoğunlaştıklarını, günümüz hadisçilerinin ise bu mirasın topluma yansımaları konusunda eğilmeleri gerektiğini söyledi. Bugün henüz daha *Tecrîd-i Sarîh*'in yerini dolduracak bir eserin, geçen seksen yıla rağmen henüz yazılmadığına işaretlerle sözlerine devam eden Görmez, bunun dışında çocuklara ve gençlere tavsiye edilebilecek eserlerin yok denecek kadar az olduğunu; her arkadaşın ilgi alanına yakın hadisleri bir araya getirerek yorumlaması veya bu hadislerin izahını yapmasının, hatta bu faaliyetin büyük bir organizasyon çerçevesinde gerçekleştirilmesinin büyük bir ihtiyacı karşılayacağını vurguladıktan sonra bu tür çalışmaların Türkiye'de ve diğer müslüman-Türk toplumlarında büyük boşluk dolduracağına işaret etti.

Bu yılki toplantı konusunun esasen bütün İslâmî disiplinleri içerecek şekilde bir toplantıya basamak teşkil etmesi temennisini dile getiren Görmez, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ilâhiyat fakültesi müfredatlarının ciddi bir daralma sürecine girdiğine, temel İslâm bilimleri bölümlerinin çok zayıf bir hal aldığına işaret etti. Bunlar yapılmak suretiyle ilâhiyat fakültelerinin eğitim fakültesine dönüştürülmeye çalışıldığını, ancak bu alanda da ciddi başarısızlıkların gözlemlendiğini, ilâhiyat fakültelerinin sosyal bilimler alanına kayması-

nın ciddi toplantılarda tartışılması gerektiğini söyleyen Görmez, ilâhiyat tahsili yapmaları için Orta Asya'dan Türkiye'ye gönderilerek hadis, fıkıh ve tefsir gibi ilimlerde uzman bir din önderi olması beklenen, fakat yarı seküler bir bürokrat olarak ülkelerine dönen kişilerle halk arasındaki sürtüşmelerden ortaya çıkan rahatsızlığın, bu problemlere dair bir ön fikir verebileceğine dikkatleri çekti.

Hadisçiler toplantısını başlatanların, "من سن في الإسلام سنة حسنة ..." (Kim, İslâm'da iyi bir sünnet ortaya koyarsa ...) hadisinin işaret ettiği kimselerden olduğuna inandığını ifade eden Mehmet Görmez, yayın hayatının birinci yılını dolduran *Hadis Tetkikleri Dergisi*'nin hayırlı bir adım olduğuna, kalitesinin artarak devam etmesi gerektiğine ve hadisçilerin desteklerini esirgememesinin lüzumuna işaret ederek konuşmasını tamamladı.

Beş oturumda gerçekleşen toplantıda, on iki tebliğ sunuldu, dinleyicilerden katkısı ve/veya eleştirisi olanlar kürsüden, soru sormak isteyenler de yazılı olarak düşüncelerini ifade ettiler.

İlk oturuma Diyanet İşleri Başkanlığı Dış İlişkiler Daire Başkanı Doç. Dr. Ali Dere başkanlık etti. Bu oturumda ilk sunum "Senet ve Ricâl Birikiminin Tahlili ve Aktüel Değeri" adlı çalışmasıyla Doç. Dr. Osman Güner'e aitti. İsnad sisteminin tarihsel gelişimi ve yapısı üzerinde durarak bunun beşer eksenli, izâfi mahiyette ve mutlak kesinlik ifade etmeyen, objektiflik ve tarafsızlık yönü oldukça zor dinî ve ilmî bir faaliyet olduğu vurgulandı. İsnad sisteminin ise sürekli yeni değerlendirmelere açık dinamik bir yapı arzettiğini, dolayısıyla yeni ricâl değerlendirmelerinin içtihadiliğinin ilmin kümülatif tabiatında var olduğu ifade edildi. Sistemin aktüel değeri ile ilgili olarak da hadisin iki unsuru olan sened ve metnin bütünlüğüne vurgu yapılarak günümüzde de bir sözün hadis olup olmadığını tespit edebilmek için yapılacak ilk faaliyetin, bu ifadenin bir isnadının olup olmadığını araştırmak olduğunun altı çizildi. Bütün tarikeleri toplanmak suretiyle yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonucunda hadisin isnadının sahih olarak tespit edilmesi, yine de metnin de sahih olduğu anlamına gelmeyeceğine dikkat çekildi.

İlk müzakereci olarak söz alan Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu sunulan tebliğin, Türkiye'deki hadis çalışmaları bütünlüğü içerisinde anlamlı bir yer işgal ettiğini ifade ettikten sonra, Doç. Dr. Mehmet Görmez'in icra makamında bulunması itibarıyla halka yönelik çalışmalara olan ihtiyacı yakînen müşahede ettiğini ve gerçekte de bu çalışmaların büyük önemi bulunduğunu, ihmal edilmemesi hatta derinlemesine ve genişlemesine sürdürülmesi gerektiğini kaydetti. Bununla birlikte uzmanların yine kendileri gibi akademik çalışma yapan kişilere yönelik, problemleri sistematik olarak ele aldıkları çalışmalar yapmasının da ihmal edilmemesi gerektiğini her iki tür çalışmanın da eş zamanlı olarak yürütülmesinin zarurî olduğunu vurguladı. Daha sonra söz alan Doç. Dr. Emin Aşıkkutlu Güner'in görüşlerine katıldığını, senedin ve

buna bağlı olarak ricâl ilminin gündemde olduğunu, günümüzde yeni ricâl eserlerinin yazılmaması itibarıyla bu alanla ilgili eserlerin statik, fakat râviler ve senede dair değerlendirmelerin dinamik olduğu yorumunu yaparak, günümüzde ricâl çalışmalarında alanın râvî değerlendirmelerine doğru kaydığını düşündüğünü söyledi. Doç. Dr. Bünyamin Erul, isnad konusunun yıllardır hep geçirildiğini, günümüzde de bu alanla ilgili çalışmaların olabileceğini söyleyerek, bir örnek olması açısından Şuayb Arnaût ile Beşşâr Avvâd'ın İbn Hacer'in *Takrîbü't-Tehzîb'i* üzerine yazdıkları *Tahrîru Takrîbi't-Tehzîb'* de onun yüzlerce, belki binlerce yerde yaptığı değerlendirmelere katılmadıklarını ifade etti. Doğu Akdeniz Üniversitesi öğretim görevlisi Yusuf Suiçmez ricâl tenkidinin aslında metin tenkidinden kaynaklandığına ve yapılacak yeni çalışmalarda metin merkezli râvî tenkidine önem verilmesi gerektiğine işaret etti. Ayrıca Güner'in, kitabında hadisleri senedsiz zikretmesinden ötürü Gazzâlî'ye yönelttiği eleştirinin haksız olduğunu, zira onun döneminin âdetine uyduğunu ifade edildi. Hasan İbik ise uygulama ile teorinin uyuşup uyuşmadığının da önemli olduğuna dikkatleri çekti. Yrd. Doç. Dr. Ayhan Tekineş de müzakeresinde, ölçümünde sübjektivitenin ağırlıklı olduğu bazı yarışmalarda takip edilen, en fazla ve en düşük not verenlerin değerlendirmelerinin çıkarılarak ortalama bir sonuca ulaşma yönteminin hadis alanında öteden beri takip edildiğini ve müteşeddid ve mütesâhil bilginlerin değerlendirmelerinin esas alınmadığını ifade ederek bir nebze de olsa objektifliğin amaçlandığını savundu. Usûl ilminin Horasan merkezli oluşuna ve geçmişte muhtelif rivayetlerin mukayeseli olarak tetkik edildiğine işaret eden Tekineş, günümüzde de böyle bir değerlendirme yönteminin fayda sağlayacağı kanaatinde olduğunu ifade ederek, râvî ve metin tenkidi faaliyetinin mütedâhil bir çalışma olduğunu ve klasik eserlerdeki değerlendirmeler esasen metin ağırlıklı olmasıyla birlikte eserlere ulaşılan sonuçların kaydedildiğine, tabiatıyla gerekçelere uzunca yer verilmediğine işaret etti. Doç. Dr. Salih Karacabey de ricâl çalışmalarında, amaç ve amaca uygunluk açısından tutarlılığı göz önünde bulundurularak yeni yöntemlerin kullanılmasının faydalı olacağını ifade etmek suretiyle katkıda bulundu.

İkinci olarak Yrd. Doç. Dr. Ayhan Tekineş "Sosyal Bilimlerde Zaman Tasavvuru ve Geçmiş Bugüne Bağlayan Köprü Olarak İsnad Silsilesi" başlıklı tebliğini sundu. Tebliğ başlığı ile ilgili kendisinin de tereddütleri bulunduğunu ifade ederek söze başlayan Tekineş, yapılacak katkılarla bu başlığın belli bir anlam alanına oturmasını beklediğini ifade etti. Özellikle zaman üzerine konuşmanın zorluğuna işaret ederek, bunun bir balığın deniz hakkında konuşmasına benzetildiğini nakleden Tekineş, hakkında konuşmanın zor olduğu zamanın, dünyanın çeşitli devinimleri sonucunda oluşan fiziksel zamandan ziyade, ontolojik mahiyeti itibarıyla zaman olduğuna dikkatleri çekti. Daha sonra zamanın ne olduğu ve ontolojik mahiyetine dair, özellikle yeni çağ

felsefecilerinin farklı algılarına değinerek sosyal bilimlerde zaman ifadesinin, Batılı filozoflardan da örnekler vererek, ne anlama geldiğini sorguladı.

Tekineş'e göre isnad zamandan kaynaklı sübjektiflikleri aşıp geçmişe bize taşımaktadır. İsnadla birlikte nakledilen bilgi ve yorumlar ayrılmaktadır. Bu ise objektif bilgi ile sübjektif yorumu birbirinden ayırmak demektir. Türk müzikisinin de tıpkı isnad sistemi gibi, hocadan talebeye intikal ettirilmek suretiyle bozulmaya mâruz kalmadan tarihî bilgilerin naklini sağladığını ve geçmişe olabildiğince objektif bir şekilde günümüze aktardığını iddia etti. Tekineş'e göre tarih algısı, aslında modern insanın ayırıcı özelliklerindedir, fakat hicrî 150'li yıllarda hadisçilerin, tarihî malzemeyi çeşitli bilgilere ulaşmada kullandıklarını, bunun hadis ilminde tarih algısının erken dönemde gelişmesi açısından önemli olduğunu vurguladı. Tekineş'in hadis ilmi ile zaman algısı arasındaki irtibatı anlaşılır biçimde kurma çabası, Dr. Mehmed Bilen gibi bazı müzakerecilerin eleştirilerine mâruz kaldı. Doç. Dr. Yusuf Ziya Keskin de tebliğ münasebetiyle isnada dayalı bilginin sübjektifliğini vurguladı. Bir felsefeci olan Yrd. Doç. Dr. Gürbüz Deniz tebliğin zaman tasavvuru ve felsefi boyutunu hayli anlamlı ve yerinde bulduğunu ifade etti. Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu sunum içerisinde zaman algısı ile ilgili bölümün fazla yer işgal etmesinin doğal olduğunu, aynı şeyin kendi doktora tezinde de söz konusu olduğunu, bu durumun doğrudan doğruya rivayetle alâkalı bir bilim dalının mahiyet problemi gibi bir alana girmesi sürecindeki sıkıntılardan kaynaklandığını ifade ederek, isnad denince akla sadece ahberenâ, haddesenâ gibi sigalarla nakledilen şeylerin gelmediğine, toplumsal uygulamaların nakledildiği toplumsal isnadların da dikkate alınmasının gerekliliğine işaret etti. Diğer taraftan Dr. Mehmet Bilen tarafından yapılan eleştiriye katılmadığını ifade eden Hatiboğlu, bu sunumun direkt alan sorunuyla alâkalı olduğu değerlendirmesinde bulundu. Doç. Dr. M. Emin Özafşar da bu değerlendirmelere iştirak etti. Ona göre de sunum alan tartışmalarının tam göbeğinde bir yer işgal etmekteydi.

İkinci oturuma Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu başkanlık etti. İlk olarak Arş.Gör. Ayşe Esra Şahyar, "Kütüb-i Sitte Özelinde Hadis Kaynaklarının Önemli Bir Özelliği ve Doğru Okunmaları Üzerine" adlı tebliğini sundu. Hadisleri değerlendirirken doğru yorumlarda bulunabilmek için elimizdeki eserlerin te'lif amacı ve yöntemlerinin bilinmesinin önemine işaretlerle konuşmasına başlayan Şahyar, tebliğinde *Kütüb-i Sitte*'nin te'lif amaç ve yöntemlerine dair tespitlerde bulundu.

Bu çerçevede *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin, eserlerini derslerinde okutmak üzere te'lif ettikleri, eserlerinde izahı gerektiren ve dersler esnasındaki müzakerelere havale edilmiş birçok hususun eserlerinde yer aldığını, bu inceliklerin ilim erbabının dikkatlerine sunulduğuna vurgu yapılarak; musannef eserlerde sahih tarikler ile birlikte, bilinçli olarak, zayıf ve illetli tariklerin de nakledilmiş olması, zayıf ve illetli tarikler ile ilgilenmenin avâm-ı nâsa bir fayda sağlamaya-

çağı, sadece mütehasıs kimselerin bu rivayetler ile ilgilenmesi gerektiği düşüncesi, senetler ile ilgili usûle dair bilgilerin sembolik bir dille verilmesi ve anlama işinin okuyucuya bırakılması, hadis tahammülünün şeyh-talebe ilişkisinin yakınlığı nisbetinde sağlam kabul edilmesi gibi hususlar örnek verildi: Buradan hareketle, hadis kaynaklarından istifade esnasında; ilgili hadisin kaynaklarda var olmasının yeterli olmayacağı, hangi amaçla esere alındığının tespit edilmesi ve ilgili eserde 'asıl' olarak kabul edildiği yerlere atıfta bulunulması ve bu konuda şerhlerden de istifadenin önemli olduğu vurgulandı.

Tartışmaların bu eserlerin ders kitabı olduğu şeklindeki kanaat etrafında yoğunlaştığı müzakerelerde, Doç. Dr. Emin Aşıkutlu, *Kütüb-i Sitt'e*'de zayıf hadis bulunduğunun bizzat müellifleri tarafından bile ifade edildiğini belirterek, asıl tartışılması gereken hususun iddianın *Sahîhayn*'la ilgili boyutunun olduğuna dikkatleri çekti. Şahyar buna ilgili hadisin *Sahîhayn*'da bâb başlıklarında, mutâbaât kabilinden veya 'asıl' olarak kaydedilmesine göre hükmünün değişeceğini söyleyerek cevap verdi. Öğr. Gör. Yusuf Suiçmez bütün hadis kitaplarında zayıf hadisin bulunduğunu, asıl tartışılması gereken hususun sıhhati tesbitteki kriterler olduğunu söyledi. Doç. Dr. M. Emin Özafşar ise bu tebliğde sunulan 'kitap algısı' konseptinin önemli olduğunu, hadis kitaplarıyla ilgilenirken bir yaklaşım tarzımızın bulunması gerektiğinin altının çizildiğini, bunun ise çok önemli olduğunu savundu. Doç. Dr. Bünyamin Erul *Kütüb-i Sitt'e*'nin ders kitabı olarak yazıldığı düşüncesinin bir iddia olduğunu, tartışılması ve temellendirilmesi gerektiğini ifade etti.

Bu oturumda ikinci olarak Doç. Dr. Yavuz Ünal "Klasik Hadis Usûlünün Yapı Analizi ve Yenilenmenin İmkânı" başlıklı tebliğini sundu. Tebliğde yenilenmenin gereği, imkânı ve keyfiyeti üzerinde duruldu. Ünal, karşı ekollere mensup kişilerin bile zamanla usûlde yenilenmenin gereğine olan inançlarını fiilen izhar ettiklerini, metne hayat kazandıracak şeyin usûl olduğu algısı var olduğu müddetçe, metnin arkeolojik bir malzemeye dönüşmemesi için, yeni metin algılarının ve bununla paralel yeni usûllerin olması gerektiğini ifade etti. Kaçınılmaz olan yenilenmenin keyfiyeti meselesine ise, öncelikle mevcut usûl literatürüne dair durum tespitiyle başlanması gerektiğini savundu. Bu bağlamda, ilk usûl eserlerinin 'asıl'ların yazılmasından bir asır sonra, otoritelerin sözlerinin derlenmesi suretiyle meydana getirildiğini, aradaki boşlukların kültürel unsurlarla doldurulduğunu ileri sürdü. Söz hakkı alan Yrd. Doç. Dr. Ayhan Tekineş usûl kitaplarının kaleme alındığı mantikî çerçevenin iyi tahlil edilmesi gerektiğini vurgulayarak, usûl kitaplarının muhtasar olduğunu, sözlü kültürle ihtisarların şerhedildiğini ifade etti. Başlangıçta anlaşılma problemi bulunmayan bu muhtasar eserler, silsilenin kopmasıyla anlamsız olarak algılanmaya başlandı. Dolayısıyla önce bu kopukluğun telâfisinin, ardından yeni usûl çalışmaları sürecine girilmesinin tutarlı olacağını ifade etti. Yüksek lisans ve doktora sürecinde birbirinden farklı iki danışmanla çalıştığından bahisle

yaklaşım farklılığının algılayışta ne derece etkisinin bulunduğuna işaret eden Öğr. Gör. Yusuf Suiçmez de psikolojik ve epistemolojik arka plana işaret ederek durumu açıklamaya çalıştı. Ona göre bir çırpıda reddedilmemesi gereken bu iki tavır yanlıları da aynı amaca yönelik farklı yöntemler benimsemiş, iletişim kopukluğu yaşayan taraflardır ve bu nesil söz konusu problemi aşacaktır. Doç. Dr. Mehmet Görmez de usûl yazarlığının sonradan gelişmesinin tabii olduğuna, usûllerin, bir asla ve ihtiyaçlara bağlı olarak gelişebileceğine işaret etti. Görmez usûlün yeniden inşasının da sadece hadis usûlü eserlerinden hareketle değil İslâmî ilimlerin bütünü taranarak mümkün olacağını savundu.

Bu oturumun son sunumu Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Hansu'nun "Hadis İstilahlarının Gelişim Süreci: Mütevâtir Örneği" adlı tebliğ idi. Sayın Hansu tebliğde, kelâm ilmi ile hadis ilminin mütevâtir algıları arasındaki etkileşime işaret ederek, esasen bu terimin kelâmî bir istilâh olduğunu vurgulayıp, mütekaddimün dönemine kadar usûl kaynaklarında yer almayan bu terimin pek çok probleme sebep olduğunu söyledi.

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Coşkun başkanlığındaki üçüncü oturum Yrd. Doç. Dr. Yavuz Köktaş'ın "Hadis İlminde Metin Eksenli Birikimin Mahiyeti ve Güncelleştirilmesi" başlıklı tebliğiyle başladı. Köktaş konunun kapsamı çerçevesinde, günümüze kadar konuya dair yapılmış çalışmalara; kavramsal açıdan da şerh, beyân, tefsir, murâd, te'vil, ihtimal, istidlâl, istinbat, fevâid, zâhir, bâtın, hikmet, hakikat gibi hadis metinlerinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlere işaret etti. Ayrıca metin eksenli mevcut birikimin tarihî, sosyal vb. şartlara bağımlılığı sebebiyle izâfililiğine işaret etmekle birlikte, sahâbe asrından itibaren tenkit faaliyetlerinin varlığına, ilelül'-hadis çalışmalarının bu tenkidî tavrın ürünü olduğuna işaret etti ve metinlerin anlaşılmasında farklı disiplin ve ekollerin yöntemlerinden istifade edilmesinin de gerekliliğini savundu.

"Hadis İlminde Metin Eksenli Birikimin Mahiyeti ve Güncelleştirilmesi Sorunu" başlığını taşıyan ikinci tebliğ ise Doç. Dr. M. Emin Özafşar tarafından sunuldu. Özafşar başlıktaki muğlaklığa bağlı olarak, muhtevada hasıl olan kopukluk dolayısıyla bir önceki tebliğe müzakere talebinde bulunulmaması sebebiyle, 'metin eksenli birikim' ifadesinin sorunlu olabileceğine işaret ederek başlığın en azından burada bulunanların zihninde bir çağrışımının var olduğuna işaret etti. Daha sonra sünen, musannef, câmi gibi isimlendirmeler nötr, objektif adlandırmalar iken, sonraki dönemlerde ortaya çıkan *Sahîhayn*, *Sihâh-ı Sitt'e* gibi isimlerin yorumsal mahiyet arzettiği üzerinde durdu. Eserlerin adlandırma ve değerlendirme probleminin Batı'da da ele alındığına işaret ederek, özellikle Miriam Levering'in *Rethinking Scripture* adlı eserinin bu konuyu işleyen müstakil bir çalışma olduğunu belirtti. Bu çerçevede Wilfred C. Smith'in hadis araştırmalarında metin algılarına yönelik ufuk açıcı tartışmalara sebep olacağı düşüncesiyle, bazı düşüncelerini aktardı. Özetle bu değerlendirmelerin 'kapalı bir sistem' olarak yorumlanan hadis ilminin mevcut metin

algısının değiştirilmesinde önemli katkılarının olabileceğine işaret etti. Tebliğde ayrıca konuya dair bazı eserler üzerinde de duruldu.

Müzakereler sırasında ilk söz alan Doç. Dr. Mehmet Görmez, her iki tebliği dinledikten sonra da 'metin eksenli birikim' ifadesi ile sunulan muhteva arasında bir irtibat kurmadığını ifade etti. Daha sonra söz alan Doç. Dr. İbrahim Hatiboğlu, ele alınması hedeflenen sahanın genişliği dikkate alındığında iki tebliğin kesişmeyeceği öngörüsünde bulunduğunu, bununla birlikte her iki tebliğde de başlığın zihninde canlandırdığı hususlardan bahsedilmediğini söyledi. Hatiboğlu müzakeresine özellikli, Smith'in metin algısı ile hadis metinlerinin algılanışı arasında ilişki kurulmasının yanlış olacağına dair açıklamalarda bulundu. Öğr. Gör. Yusuf Suiçmez de iki tebliğ sahibinin algı farklılıklarına işaret ederek, Batılılarla müslümanların metin algısının farklılığının tabii olduğunu söyledi. Doç. Dr. Bünyamin Erul birikimimize muhteva-metin-nass-hüküm silsilesi ile yaklaşmamızın faydalı olacağı önerisinde bulundu. Yrd. Doç. Dr. Ayhan Tekineş, genelde bütün İslâmî disiplinlerin, özellikle de kelâmın hadislerin anlaşılmasına yönelik katkılarına değindi. Doç. Dr. Ali Çelik ise müzakeresinde, mimarî eserlerde geliştirilen formların bile hadis kaynaklı olduğunu ifade ederek, hadisleri güncelleştirmenin aslında hayatı nebevî öğretilere göre şekillendirmek olduğunu ve bunu ecdadın başarı ile gerçekleştirdiğini söyleyerek tartışmalara farklı bir boyut kazandırdı. Yrd. Doç. Dr. Aynur Uraler de her dönemde hadis kitaplarının ihtiyaçlar çerçevesinde şekillendiğini, dolayısıyla bugün yapılacak güncelleştirme faaliyetinin de çağın ihtiyaçları dikkate alınarak yapılabileceğini vurguladı. Dr. Mehmet Dilek ise problemin hadislerin okunmamasından kaynaklandığını, dolayısıyla özellikle yaz dönemlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da desteğiyle hadis okuma/okutma faaliyetlerinin yapılabileceğini ifade etti.

18 temmuz sabahı gerçekleşen dördüncü oturumun başkanlığını Doç. Dr. Salih Karacabey yaptı. İlk konuşmacı Öğr. Gör. Yusuf Suiçmez "Ref Probleminin Doğuşu, Gelişimi ve Boyutu" başlıklı tebliğini sundu. Mevkufun merfûlaştırılarak rivayetinin sahâbe dönemine kadar indirildiği görüşünü savunan Suiçmez, tâbiûn döneminde de bu olgunun yaygınlık kazandığını ifade etti. Bununla birlikte Suiçmez'e göre, hadislerin ref edilmesi çabaları sistematik bir yapı arz etmeyip bireysel düzeyde kalmıştır ve hükmen merfû meselesi de tartışmanın bir başka boyutunu ifade eder. Ayrıca Suiçmez hangi mevkuf rivayetlerin merfûlaştırıldığı probleminin tespitinde genel geçer bir yöntemin olamayacağını, ulemânın bu tür rivayetleri belirlemeye yönelik kriterlerinin de içtihadî olduğunu ifade etti.

Müzakerelerde Doç. Dr. Cemal Ağırman hükmen merfû meselesine dair açıklamalar yaptı Yrd. Doç. Dr. Kadir Paksoy ise ıstılahların kullanımındaki itinasızlıklara işaret etti. Doktora öğrencisi Halit Özkan sunum sahibinin mevkuf hadislerin sonradan kıymetini yitirdiği şeklindeki değerlendirmesine

yönelik eleştirilerde bulundu. Mevkuf hadislerin zamanla değerinin aşınmadığına, aksine kıymet kazandıklarına işaret eden örnekler sundu ve sonraki dönemlerin zihniyet analizinin de bu görüşü desteklediğini ifade etti. Yani hayatın tüm alanlarını rivayete dayalı olarak şekillendirme anlayışı, herhangi bir konuda merfû rivayet bulamayınca mevkuf ve maktû haberleri de hesaba katma sonucunu doğurdu. Nevzat Aydın da aynı kanaate iştirak ettiğini ifade etti. Yrd. Doç. Dr. Erdinç Ahatlı müzakeresinde, burada ön müzakere kabilinden gerçekleşen Suiçmez'in sunumundan, bitirme aşamasına geldiği doktora tezinden pek de somut bir şey çıkmamış olduğunun anlaşıldığını ifade etti ve konuya dair zihnindeki istifhamları katılımcılarla paylaştı. Yrd. Doç. Dr. Ayhan Tekineş ise, Suiçmez'in konuya dair yaklaşımlarının yorum ağırlıklı olduğuna işaret ederek vâkıa ile yorumun ayrılması gerektiğine dikkat çekti.

Dördüncü oturumun diğer konuşmacısı olan Arş. Gör. Fikret Karapınar "Erken Dönem Sûfi Söyleminde Hadis Olgusu" başlıklı tebliğini sundu. Tebliğde batılıların İslâm'ın yeni bir şey getirdiği, önceki dinlerin kopyası olduğu yönündeki hükmüne işaret edilerek, tasavvufun da önceki dinlerden devşirme bir anlayış olduğuna dair iddialar irdelendi. Ardından hicrî IV ve V. yüzyıl mutasavvıflarının ilmî alt yapılarına ve hadis birikimlerine işaret edilerek, bu asırlarda mutasavvıf muhaddisleri diğer ilim erbâbından ayıran en önemli özelliğin ilim-amel birlikteliğine daha fazla vurgu yapmaları olduğuna işaret edildi. Yine onların dinî bilgilerin asıl kaynağı olmaları yönüyle hadisleri eserlerinde inceledikleri, diğer konularla birlikte özellikle zühd, ahlâk ve irfana dair hadisler üzerinde yoğunlaşarak ahlâkî/işarî bakış açısıyla bunları değerlendirdikleri vurgulandı. Ayrıca işarî yorum için dile vukufiyetin şart olduğu, mutasavvıfların da bunu bildikleri görüşü dile getirildi. Karapınar bâtinî yorum ile işarî yorumun birbirinden farklı olduğuna, birincisinin aşırı zorlamayla ulaşılan maksatlı çabalar olmasına rağmen ikincisinde niyetin temizliğine ve böyle bir zorlamadan söz konusu olmadığına dikkat çekti. Zira burada dil fazla zorlanmadığı gibi, dinin genel kurallarına uygunluk esaslarının da esas alındığı ifade edilerek iddia temellendirilmeye çalışıldı. Söz konusu dönemde mutasavvıflar arasında da ilmin seyrü sülûktan önce geldiği, ağırlıklı olarak hadis usûlü ıstılahlarının kullanıldığı, hadis bilgilerinin küçümsenemeyecek düzeyde olduğu gibi hususlar gerekçe gösterildi.

Hakîm et-Tirmizî üzerine bir çalışması da olan Yrd. Doç. Dr. Yavuz Köktaş, bu örnek etrafında konuya dair değerlendirmelerde bulundu. Doç. Dr. Enbiya Yıldırım mutasavvıfların hadisler karşısında mütesâhil davrandıkları fikrine katılmadığını, zira meslekten hadisçilerde de benzer oranda gevşekliğe rastlanabildiğini, dolayısıyla bu anlayışın sûfilere has bir uygulama olmadığını ifade etti. Bu tavrı ilim adamlarının halka yönelik çalışmalarında konu ile ilgili çok sağlam rivayet bulamama sıkıntısından kaynaklandığına bağlayan Yıldırım, en müteşeddîd âlimlerden İbnü'l-Cevzî'nin bile halka yönelik eserlerinde

zayıf hadislere rastlanmasının bu durumu desteklediğine işaret ederek, mutasavvıfların ilgilendikleri meseleler hasebiyle tesâhül diye algılanan bir tavır içerisinde olduklarını, dolayısıyla sûfilere yönelik bir haksızlığın söz konusu olduğunu ifade etti. Dr. Mehmet Dilek ise, bir önceki gün yapılan tartışmalara atıfta bulunarak, sûfilerin aslında hadisleri fiilen güncelleştirmeye büyük katkı sağladıklarına işaret etti. .

Aynı oturumun devamında “Siyer, Tarih ve Biyografi Kaynaklarının Hadis İlmiyle Bağlantısı” konulu bir müzakere açıldı ve burada Doç. Dr. Bünyamin Erul, Yrd. Doç. Dr. Erdinç Ahatlı ve Yrd. Doç. Dr. Ali Çelik değerlendirmelerde bulundular. Erul’un değerlendirmeleri özellikle tarih ve hadis kitaplarının yapısıyla ilgili idi. Bu anlamda tarih kitaplarının olay merkezli, hadis kitaplarının ise rivayet merkezli olduğuna işaret edilerek, bir olayın safha safha fotoğrafını tespit etme tarih kitaplarının önemli olduğu ifade edildi. Ancak hadisçilerin erken dönemlerden itibaren tarihçilerin bilgilerine fazla itibar etmedikleri, fakat günümüzde bunun doğru olmayacağı savunuldu.

Doç. Dr. Ali Çelik bütün İslâmî ilimlerin ortak gayesinin Hz. Peygamber’i anlamak olduğunu vurguladıktan sonra, bu amaca yönelik farklı disiplinlerin değişik metotlarla çalışmalar yaptığını kaydetti. Yrd. Doç. Dr. Erdinç Ahatlı ise meşhur muhaddis İbn Şihâb ez-Zührî örneğinden yola çıkarak esasen siyer geleneğini başlatanların hadisçiler olduğunu açıklamaya çalıştı. Ahatlı yine de İbn İshak’la birlikte te’lif tarzından kaynaklanan bir ayrışmanın yaşandığını vurguladı. Ahatlı’ya göre tarih kitaplarının ihtiva ettiği bilgiler hadis kriterleri açısından ele alınmalı, senet ve metin tenkitleri yapılmalıdır. Bu tarzda eserlerin son dönemlerde kaleme alındığına işaret eden konuşmacı bu çerçevede Ekrem Ziyâ el-Ömerî’nin *es-Sîretu’n-nebeviyyu’s-sahiha* adlı iki ciltlik eserinin çok yararlı olduğunu ifade etti.

Oturumların tamamlanmasının ardından gelecek seneki hadisçiler toplantısının konusunu tespit etmek amacıyla genel bir istişare yapıldı: Ağırılık kazanan iki tekliften ilki, bu yılki toplantının tamamlayıcısı olmak üzere “farklı disiplinlerle hadis ilmi ilişkileri”nin ele alınması, diğeri de “örgün ve yaygın hadis eğitim ve öğretiminde karşılaşılan problemler”in irdelenmesi idi. Görüş sahiplerinin teklifleri ve tebliğ taleplerine bağlı olarak aralık 2004 sonuna kadar konunun kesinleştirileceği ifade edilerek istişare toplantısı sona erdirildi. Ardından genel değerlendirmelerde bulunmak üzere bazı öğretim üyelerine söz hakkı verildi. Bu konuşmalarda da hadisçiler toplantısının çok önemli bir fonksiyonu icra ettiğine, hadisçilerin artık problemleri aşarak topluma önderlik etme ve problemlerini çözme mevkiinde olmaları gerekliliğine, akademik faaliyetlerde isimle müsemma uyumuna ve anlaşılabilirliğe riayet edilmesinin isabetli olacağına dair temenniler dile getirildi. MEB’nin Esenköy’de düzenlediği hizmet içi eğitim seminerine gidişinde hadisçilere bir selâm vermek üzere toplantıya uğrama lutfunda bulunan Prof. Dr. İ. Hakkı Ünal bey de kısa

bir konuşma yaparak bu tür toplantıların faydalarına değindi ve ilâhiyat fakültelerindeki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin, özellikle müfredat programlarının değişiminden sonra büyük bir kalite erozyonuna mâruz kaldığını söyledi. Ayrıca durumun bu şekilde devam etmesi hâlinde yakında bu tür toplantılara katılacak akademisyenlerin yetişemeyeceğini ifade ederek, en yakın zamanda bu durumun telâfi edilmesinin gerekliliğine işaret etti.

İki gün süren yoğun bir ilmî ortamın sonunda daha dinamik ve katılımcı, başlık ve muhteva uyumu bulunan tebliğlerle daha az tebliğ sunularak daha çok ve derinlemesine müzakerelerin yapılmasına imkân sağlayacak bir yöntemin geliştirildiği, ayrıca tanışma ve kaynaşmanın ferdî gayretler yerine programlı faaliyetlerle temin edildiği bir toplantı beklentileriyle III. Hadisçiler Toplantısı sona erdi. Katılımcılar üç yıldan beri toplantıya ev sahipliği yaparak büyük bir feragat örneği sergileyen başta Gerede’li akademisyenler Doç. Dr. Bünyamin Erul ve Doç. Dr. Mehmet Emin Özaşar olmak üzere, organizasyonun her safhasında önemli katkıları bulunan Doç. Dr. Yavuz Ünal, Arş. Gör. Muhittin Düzenli ve tertip heyetindeki diğer arkadaşlara ve ayrıca toplantıya ev sahipliği yapan sayın Gerede Belediye Başkanı, Gerede Müftüsü ve Avni Akyol Öğretmen Evi müdürüne, hizmetlerinin her türlü takdirin üzerinde olduğunu belirterek şükranlarını ifade ettiler.

Abdulvahap ÖZSOY, Arş. Gör.

Atatürk Üniversitesi SBE Hadis Bilimdalı, ERZURUM